

Posta
16 EKİM
1991
ÇARŞAMBA
P P 7

ALTIN BORSASI
Borsu Kapanış
359.00
Dolar/Dms

DÖVİZ SATIŞI		
	\$	DM
Merkez Ban. (Dün)	4849.00	2862.12
Serbest Piyasa (Dün)	4910.00	2910.00

Günlük ortalama Interbank faizi % 61.90

DÜNYA

EKONOMİ-POLİTİKA

YÜRÜYÜŞ TAKIMI BAKIM, ONARIM SERVİSİ

ÇUKUROVA

İYATİ 2000 TL K.K.T.C. 2200 TL.

Narlıbahçe Sokak No: 15 Çağaloğlu Tel: 512 01 90 (10 Hat)

SAYI: 10573-3366

DÜNYA 16 Ekim 1991 Sayfa 4

YORUM-İNCELEME

EKONOMİDE DURUM

Cem ALPAR

Türkiye 1923-1990

(DİE'nin İlginç Yayını)

Devlet İstatistik Enstitüsü 1923-1990 yılları arasında Türk ekonomisindeki ekonomik ve sosyal gelişmeleri gösteren bir kitap yayınladı.

Bir ülkenin ekonomik gelişmişliğini belirleyen çeşitli faktörler üzerinde durulur. Behce bu faktörlerin arasında güvenilir istatistik verileri sahip bulunmanın unutulmaması gerekir.

Dünya Bankası raporlarında çeşitli ülkeler hakkında istatistik bilgi verirken, az gelişmiş ülkelerle ilgili açıklamaların karşısında bir çok kez veri bulunmadığı anlamını taşıyan yanyana iki nokta işaretini görürüz. İşte bu iki noktalara ne kadar çoğalır, öyle zannediyorum ki, adı geçen ülke ekonomik bakımdan o kadar geri kalmış demektir.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün çıkardığı yeni yayından bir kaç ilginç veriyi size aktarmadan önce bu konu ile ilgili bir anımı sizinle paylaşmak isterim.

Yanılmıyorsam 1974 yılında çok uluslu şirketler ve yabancı sermaye konusunda doçentlik tezi çalışmalarıma başlamıştım. Mülkiyeden hocam olan zamanın Maliye Bakanı Prof. Dr. Bedri Gürsoy'dan izin alarak o zaman Maliye Bakanlığı'na bağlı olan Yabancı Sermaye Dairesi'nde araştırma yapmaya başlamıştım. Bakandan torpili olduğum için bütün dosyaları inceleyebiliyordum. Eide örnek istediğim verilerden biri, sektörlere göre yıllar itibarıyla gelen yabancı sermaye transferlerini ortaya çıkarmaktı. Uzun uğranılara rağmen bir türlü sağlıklı veri elde edemiyordum. Tam o günlerde muhalefet milletvekillerinden biri yabancı sermaye konusunda Maliye Bakanı'na bir sözlü soru yöneltmişti. Aynı gün öğleden sonra bakanlığa geldiğimde servisteki personelin hanı çalıştığı görürüm. Hiç unutmam aramızda şöyle bir konuşma geçmişti.

- Kızı gelisin ne yapıyorsunuz?

- Bakan için bir yabancı sermaye notu hazırlıyoruz. Sektörlere göre gelen yabancı sermayenin kâr ve lisans transferlerini çıkarıktık.

- Olamaz. Ben bir haftadır aynı dosyalardan bu verileri çıkarımadım. Siz nasıl başarıldınız?

- Olacak o kadar. Biz 8 yıldır bu dairede çalışıyoruz. Bu konuda çok tecrübeliyiz.

Evet o dosyalardan istenilen verileri bilimsel olarak çıkarmak mümkün olmadığı halde uzmanlar tecrübelerini kullanarak olmayan verileri yaratabilmişlerdi.

O gün, gerçek verilerin bir yerlerde kahkahalarla güldüklerini sanıyorum.

O günden sonra bir istatistik veri bulmada ne zaman güçlük çeksem akıma bu anım gelir ve hazırladığım tablo karşısında gerçeğin bir yerlerde kahkahalarla güldüğünü düşünürüm.

İşte Enstitü'nün 1923-1990 yıllarını kapsayan yeni yayını elimde geçişinde bütün bunları hatırlamadan edemedim.

Tabii ömit ediyorum ki, DİE'nin yayını karşısında gerçek bir yerde kahkahalarla güldüğü olmasın.

Şimdi gelelim kitapta yer alan birkaç ilginç tabloya.

1927 yılında Türkiye'nin nüfusu 13 milyon kişi imiş. 1990 yılında ise 56 milyona ulaşmış.

Okuma yazma bilme ve erkek kadın ayrımında 1923 yılına ait veriler mevcut değil. Bu konuda ilk veriler 1935 yılında başlıyor. Örneğin 1935 yılında 12 milyonluk nüfusun 10 milyonu okuma yazma bilmiyormuş. Bu 10 milyonun 6 milyonu ise kadınlardan oluşuyormuş.

Diğer bir ilginç veri boşanmalarla ilgili. Bu konuda ilk sağlıklı veriler 1961 yılında başlıyor. 1961 yılında evliler arasında boşanma oranı % 4 iken bu oran 1989 yılında % 5'e çıkmış tabii bu orana boş ol kanı diyerek boşanma dahil değil.

Kitapta ilginç ekonomik veriler de yer alıyor. Örneğin doküman, giyim eşyası ve deri sanayinde 1950 yılında 526 işyeri var-

Seçimin düşündürdükleri

Türkiye bugünlerde bir seçim noktasında bulunmaktadır. Genel seçimlerin sonucuna göre, ülkenin gideceği yön halk tarafından belirlenmiş olacaktır. Bu dönüm noktasındaki yönler eski günlerde cari olan sağ veya sol değildir. Türkiye'nin gündeminde artık sağ veya sol tercihleri değil, ülkenin sosyo-ekonomik bünyesinin son on yılda ulaştığı yapının restore edilip edilmeyeceği tercihleri vardır. Seçmen ya Türkiye'nin yapısını restore edilmesine ya da değişimin ("istikrar") devamına karar verecektir.

Seçmen ya devlet ve toplum yapısının özünü hızla değiştirmek isteyen ve iktidarı döneminde bunu kısmen başaran Anavatan Partisi'nin yönlendirişinin devamına "olur" verecek ya da SHP, Doğruyol ve kısmen de DSP'nin istekleri doğrultusunda restorasyon için Anavatan Partisi'ne engel olacaktır.

İlginç olan husus, bir iki küçük muhalefet partisinin dışında ana muhalefet partilerinin seçim platformlarında bu kavramın dışında hiçbir ideolojik ya da "teorik" inançlar dizisine sahip olmayışlarıdır. Seçim platformunda ne devletçilik, ne halkçılık veya buna benzer ya da bunun aksi kavramlara rastlanılmamaktadır. Asıl tema ya devlet ve toplumun dejenere olduğu iddiası ile devlet ve toplumun restorasyonuna ihtiyaç bulunduğu ya da istikrar gerektiği ve bu istikrarın bozulmaması; yani iktidarın devamı tartışması olarak gözükmektedir. O halde burada üzerinde durulması gereken temel konu "restorasyon"dan ne kastedildiğinin saptanmasıdır.

Türkiye, 1908 meşrutiyeti ile hızlanan Batılılaşma sürecinde ANAP iktidar dönemine kadar hep tek bir ana kavram içinde yol almıştır. Bu kavram 1789 Fransız İhtilali, yani Jacoben geleneğidir. Diğer bir deyişle merkeziyetçi, bürokratik devlet yapısının tesisi ve elit/bürokrat yönetimi ile halk kitlelerinin yö-

Coşkun ÜRÜNLÜ
DPT Eski Müşaviri

Radi DİKİCİ
Eski Maliye Müfettişi

netilmesidir.

Jacoben geleneği Osmanlı imparatorluk devlet anlayışına hakim olan padişahın ordu ile birlikte yöneten, tebaanın yönetilen olması anlayışıyla da kolaylıkla bağdaşmıştır. Bu çizgi Anavatan Partisi'nin devrimsel değişiklikler yaratma noktasına kadar da süregelmiştir.

Günümüzde gündemde olan olgu işte bu Anavatan Partisi'nin yarattığı devrimsel değişiklikler yaratma noktasına kadar da süregelmiştir. Günümüzde gündemde olan olgu işte bu Anavatan Partisi'nin yarattığı devrimsel değişiklikler ve bu değişikliklere karşı duyulan tepki ile Jacoben-Osmanlı kavramına duyulan özlemin tekrar canlandırılması isteklerinin çatışmasıdır.

Ortada açık olan gerçek Türkiye'nin devlet ve toplum yapısının ANAP iktidarı döneminde değişmeye başlamış olmasıdır. SHP ve DYP bu değişikliği "devletin tahribi" olarak algılamaya yanı sıra düşmüşlerdir. Gerçek olan, devletin tahribi değil devletin Jacoben yapısından kurtarılıp, Anglo-Sakson anlayışındaki devlet anlayışına dönüşürülmesi çabasıdır. Türk devletinde artık temel unsur devletin de çağdaşlaştırılması bir yapıya kavuşturulmasıdır. İşte Bu olayın ANAP döneminde oluşması ama bu oluşumun süratının olağüstü bir hızla seyretmesi sorunun yaratmıştır. Aslında Jacoben-Osmanlılar'ın adeta affedemedikleri bu yenilenme ve değişime çizgisindeki iç dinamizmdir. Dinamizm temelinde Fransız İhtilali'nin ya da daha doğru bir ifade ile Fransız zihin yapısının doğurmuş olduğu Jacobenizmle zıt bir kavram olup, Anglo-Sakson geleneğinin öz yapısını oluşturur. Bu öz yapı günümüzde Amerika Birleşik Dev-

letleri'nin de öz yapısında kendini gösteren "serbest rekabet" temelindeki piyasa ekonomisi olarak belirlenmektedir.

Diğer bir deyişle, Türkiye'deki bugünkü iktidar ile muhalefet partileri arasındaki çatışma dış görüntüsü itibarı ile "restorasyon" ya da "istikrar" olarak belirlenirse de aslında temeldeki çatışma, "kamu otoritesi"ni temel alan "kuralcı" Kıta Avrupa düşüncesiyle "insan"ı temel alan "akılcı" Anglo-Sakson düşüncesi arasındadır.

SHP kendi iç çekişmelerini çözememesinden ve dinamizmin temsilcisi olabilecek Baykal düşüncesini de dışladığından, bu çatışmanın hemen hemen dışına itilmiş ve ayrıca neyi niçin savunduğunu sergileyemediğinden adeta yarıştan çekilmiş durumdadır. SHP'nin esas olarak sarıldığı tema "devleti yeniden tesis" etme olarak belirlenmekte ve yaklaşımları tam bir Jacoben-Osmanlı anlayışını geri getirme olarak bil-lenmektedir.

DYP ise, bu anlayışı "restorasyon" ifadesini kullanarak açıkça dile getirmektedir. Ama arada bir farklılık ve bir de fazlalık vardır. DYP'nin restorasyondan kastedtiği hem Jacoben-Osmanlı geleneksel çizgisine dönüşü hem de ANAP iktidarının ekonomik yapıyı değiştirmesinden dolayı belli kayıplara uğrayan bazı üretici/esnaf kesimlerinin eski güçlerine yeniden kavuşturulacağı vadelerini de içermektedir. Vaad verilenler esnaf, sanatkar eski bir deyişle "esraf" denilen ve kendi ekonomik güçlerini kapitalistleşen firmalara terk etmek zorunda kalmış olan daha çok bireysel küçük üretim ve dağıtım üniteleri ile eski kapalı ekonomi dönemlerinin özlemi içinde olan "sanayici"lerdir. Bu durum aslında ANAP'ın ekonomiye

verdiği imenin sonucunda ulaşılmış olan bir durumdur. Bunu yaratan olgular, ekonominin büyümesi, kapalı ekonomik yapıdan açık ekonomiye hızla geçiş, ülkenin uluslararası rekabete açılması, genç ve dinamik yönetici kadroların kurum ve şirket yönetimlerine geçiş, tüketicinin küçük üreticilerin ürettiği mal ve hizmetleri büyük firmaların üretimi ya da ithalata karşısında tercihten vazgeçmeleri gibi ekonominin büyümesinin doğurduğu sonuçlardır. İşte bu sonuçlardan negatif olarak etkilenenler ile merkezi otoriteyi özleyen Jacoben-Osmanlılar restorasyon yapacağı diyen DYP'ye doğru yönelmişlerdir.

Ne var ki bu yöneliş belki DYP'ye seçim için bazı avantajlar sağlayacaktır, ama bu restorasyonu gerçekleştirmek olanaksızdır. Zira, çok açıktır ki, ekonomik sürecin gelişmesiyle varılan yapı zorlamalarla geriye döndürülemez. Bu tıpkı, büyük ölçekli entegre sanayi tesislerinin yerine "küçük sanayi siteleri" kuracağız düşüncesi gibi yalnız yanlış değil, aynı zamanda da maddenin özüne aykırı bir mantıksızlıktır. İstenildiği kadar bazı kesimlere cazip gelen Jacoben-Osmanlı düşüncesi ön planda sunulsun, istenildiği kadar ekonomik yapının uluslararası niteliğe ulaşmasıyla kaybolmaya mahkûm esraf ve sanayiciye davetiyeler çıkarılsın, temeldeki çatışma gelişmenin devamı isteyenlerle yani istikrar taraftarlarıyla geriye gidışı simgeleştirilen restorasyoncular yani muhafazakârlar arasında olacak ve kazanan taraf önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin, 21. yüzyıla girişinde hangi yapıda bir ülke olacağına karar verecektir. Ne var ki, kanunımıza göre, muhalefet kazandı takdirde gelecek seçimler vadesinden çok öne alınmak zorunda kalacak, ANAP kazandı takdirde Türkiye'de 1995'lerden önce seçime gerek duyulmayacaktır.

FASİH İNAL YAZIYOR Bıçak kemiğe dayandı

SEÇİMLERE artık sadece bir kaç gün kaldı. Önümüzdeki pazartesi günü sonuçlar aşağı yukarı belli olacak. Hepimiz, bütün memleket, seçim sonuçlarını büyük bir merakla beklemekteyiz.

Piyasa da sonuçlarla çok yakından ilgileniyor. Ancak işlemin beklentilerini ikiye ayırarak gerek. Büyüker, hangi partinin seçimleri kazanacağıyla, koalisyon olup olmayacağıyla ilgileniyorlar. Küçüklerin ise bu tip endişeleri yok. Onlar sadece seçimlerin yapılmasını ve hükümetin bir an önce kurularak işlerin düzene girmesini beklemekteler. Zira zaten ağır aksak yürüyen devlet işleri, son zamanlarda büsbütün çalışmaz hale geldi. Üst düzey görevlilerden bir çoğu milletvekili aday oldukları için işlerini bıraktılar. Aday olmayanlar ise seçimlerin sonucunu bekliyorlar ve yeni iktidar belli olana dek ellerini işe sürmemeye kararlı olduklarını her hareketleriyle belli ediyorlar.

Oysa tüccarın, sanayicinin, esnafın halledilmesi gereken bir çok işleri var. Bunlar öyle ya da böyle çözüme kavuşmadıkça herşey duruyor ve sonuçta da piyasa birbirinden etkilenecek kenetleniyor.

İthalatçı, getirdiği mali çekebilme için yüksek faizlerle borçlanmış durumda. Ancak mali devredemediği ve deposunda tutulmuş durumda kaldığı için faiz taksimetresi büyük bir hızla çalışıyor.

Öte yandan, bütün giderlerin fiyatı astronomik şekilde yükseliyor. Eskiden bir depo benzine 50 bin lira verirken bugün 200 bin lira bile yetmiyor. Buna paralel olarak personel ücretleri, telefon, kırtasiye giderleri, kiralar durmadan artmakta.

Her şey gibi cirolar da artıyor. Ancak bu artış normal yani işlerin gelişmesinden kaynaklanan bir artış değil; enflasyonun tabii sonucu. Bu yüzden de vergi kaçırmanın namuslu tüccarın zarar etmemesi imkânsız. Diyelim ki bir rumanı 5 bin liraya alıyordun, 20 bin liraya satıyordun. Bu durumda yüzde 300 kâr etmiş gibi gözüküyor, tabii bu da vergisinin büyük ölçüde artmasına yol açıyor.

BİR başka sorun, yaz boz tahtasına dönmüş olan kararnamelemler, tebliğler, teşvikler... Bir bakıyorsunuz DFİF ödemeleri kalkıyor, arkasından karar değişiyor yeniden verilmesi gündeme geliyor. Derken bir başka uygulamayla ihracatta istisna oranları da... 1991 yılı başından uygulanmak üzere ve geriye dönük olarak kaldırılıyor. Bu tip kararlar ihracatçıların tasavvur edilemeyecek ölçüde müşkül durumda bırakıyor. Çünkü ihracattaki istisna oranını hesaplayarak dışarıya fiyat vermiş olan ihracatçı ne yapacağını, evvelce vermiş olduğu fiyattan nasıl vazgeçeceğini kestiremiyor.

Öte yandan, küçük sanayicinin, ihracatçının sık sık değişmekte olan kararları izlemekte karşılaştığı zorluklar büyük sorun. Çünkü mevzuat durmadan değiştiğinden bunları takip etmek için çeşitli müşavirler tutulması gerekiyor.

Gümrük mevzuatı zaten başlı başına bir âlem. Gümrük komisyoncusu ile işbirliği yapmadan ithalata girişecek bir tüccar ya da sanayici yandı ki ne yandı.

Aynı şekilde bir mali müşavir tutmak şart. Yetmiyor, ihracat yapılmıyorsa Ankara'da; bakanlıklarda, Devlet Planlama Teşkilatı'nda işleri takip edecek, bu kuruluşlarla sıkı fıkı ilişkisi olan bir eleman gerek.

Bütün bu masrafları gözönüne alanlar, faizlerin anormal yükselişini de hesaba katarak işlerini küçültmek, üretimlerini düşürmek yolunu tercih ediyorlar. Bu da piyasada genel bir durğunluğa yol açıyor. Bu iş herhalde seçimlerden sonraya, hükümet kurulup da işler rayına oturana kadar devam edecek. Dileyelim ki o süre çok uzamasın ve sıkıntılar işleminin tahammül sınırlarını aşacak düzeye gelmesin. Zira artık bıçak kemiğe dayandı.

Dr. Kabasakal'ın Kitabı

ZİN dönüşü, masamın üzerinde bir kitap buldum; dost Mehmet Kabasakal'ın "Türkiye'de siyasal parti örgütlenmesi" isimli eseri